

pokončalo in vse druge sadike, pa tudi zelišča, ki se zastran lepšega zasajajo, uničilo, ako bi se ne skrbelo bolj za to, da se ohranijo koristni tički, ki nam v logih in vrtilih gosence trebijo.

Podučne stvari.

Kako na Angležkem pijance pijanosti odvajajo.

Na Angležkem imajo neko dišečo vodo, po kateri je že mnogo pijancev popustilo pijančevanje. Ta voda je po Jon Vine Hall-u, poveljniku parobroda „Gread Eastern“, prišla na glas. Ta mož je bil pijančevanju tako podvržen, da mu ni bilo mogoče, tej razvadi slovó dati, čeravno si je na vso moč v to prizadeval. Naposled se obrne do nekega slovečega zdravnika za svet. Zdravnik mu dá predpis, po katerem se je celih sedem mesecev zvesto držal. In zdaj so ga vse poprejšnje želje po pijančevanju popustile, akoravno je bil popred že leta in leta suženj te sramotne strasti. Ta recept, ktereja je pozneje razglasiti dal, in po katerem se je mnogo drugim pijancem pomagalo, se tako-le glasi: Žveplenega železa (Eisensulfat) naj se vzame 5 granov, magnezije 10 granov, dišeče vode iz poprove mete 10 kvinteljcev, cveta muškatovega oreha (Muskatnussgeist) 1 kvintelj. Te vode se vzame dvakrat na dan.

Kako prav za prav dela na pijanca, da ga odvadi pijančevanja, ne moremo dokazati; skušnja je pa vsaki pot vredna.

Starinske stvari.

0 besedi „Sualiternicum“,

po Plinijevi „Histor. natur. XXXVII. c. 2. jantar (electrum).“

Spisal Davorin Terstenjak.

Že starodavni narodi so jantar (smolski kamen, Bernstein) zelo čislali, posebno pa so ga Rimljani visoko cenili. Grki so ga dobivali po Phoiničanih, in so iz njega delali ovratnice in obročke. Ako se smé Hyginu verjeti, se že v Hesiodovih spisih jantar omenja, kateri je v 9. stoletji pred Kristusom živel. Po basnih paganskega bogočastja je bil jantar nastal iz solz Helia, sester Phaetonovih, ktere so objokovale svojega nesrečnega brata, pa od bogov so bile spremenjene v drevesa, in tok njihovih solz se je utrdil v jantar.

Tudi Homerjeve pesmi omenjajo zlate z jantantom prepletene verižice. Po Herodotu se je dobival jantar iz najskrajnih zapadnih dežel (Herodot 3, 115.), kjer se Eridanos steka v severno morje. 320. leta pred Kristusom so poslali grški naseljenci (kolonisti) v Masilii svojega učenega rojaka Phytea v posebni ladiji na pruski bok, kakor Strabon (IV. 5) in Plini trdita, kateri je pri Guttonih jantar našel. Gotovo je, da so Phoiničani in Grki z jantantom tržili že od 490. do 449. leta pred Kristusom, in da je ta trgovina še tudi pod vladarstvom Rimljanov noter do 4. stoletja trajala. Herodotova reka Eridanos je današnja Duna (Rudon), kar so kritični starinoslovci do dobrega dokazali. Od ondodnih krajin pa so držale tri trgovaške ceste do Grkov, in sicer ena kraj Dnjepra do grških naselbin pri črnem morji v mesto Olbia, druga pa skozi ravnine današnjega Poljskega čez Karpate skozi vaško dolino, Panonijo do jadranskega morja; tretja pa skozi Germanijo, Galio do Masilie.

Ob početku jantara so pri nekdanjih narodih vladale različne misli. Po Aristotelovem sporočilu so jantar imeli za semen slonovo, po Demosthenovem

za strjeno lisovo ali bistrovidovo scavnico, po Cardanovem za peno morskih psov, Buffonu je mineralski strd itd. Kakor pa so mnenja o početku jantarovem bila različna, tako tudi poznavanja.

Nekdanji Aestianci (Aestni, Aestii, Aestyi) po Strabonu (I. c. 63.) *Ἀστίωνες* Pythejevi, so jantar imenovali: glesum, kakor Tacit (*Germ. XLV.*) trdi. Zeus ima Aestiance za latvijsk (leticus) rod, kateri je soroden s slovanskim. Ker še v srbščini nahajamo glasati, perlucere, tedaj gles pomenja „perlucidus“, po takem to, kar staronemško: börrer = goreti, svetiti, in Bernstein toraj v pomenu = glesum. Staro ime latvijskega roda so pozneje prijeli finski (čudski) Esti. Poznavanje glesum za jantar so od latvijskih Etov sprejeli tudi Germani, kakor Solin (c. XXXIII.) piše.

Pri Latinih se jantar tudi veli: succinum, in Plini misli, da zarad tega, ker je iz soka (succus) dreves nastal, ali, ker so ga medoparzijski Skiti imenovali: sacrium, in pri Litevcih sakas, sakkar pomenja smolo; tedaj je verjetno, da succinum in sacrium je popačeno iz litevskega serkas, saj je jantar fosilsk po svojih lastnostih vegetabilskim smolam (Harzen) blizo stoječa tvarina.

Litevci ga še imenujejo: gentaras, gintaras, jentaras; Leti, pri katerih g prelazuje v z, ga zovejo zinters, Rusi in Čehi jantar, Magjari gyanta, od tod je nvn. kentner, in v latinščini srednjega veka: gentarum.*)

Slovenci poznajo: žunta, smola v silji. Kakor imeni glesum in sacrium pričate, so tedaj jantar ribili v deželi Litevcev, Prusov in Letov, ali tudi Slovani so ga zajemali, ktere so storoklasični pisatelji poznali pod imenom Vendi, Venedi in ki so stanovali kraj baltskega morja (primeri Timajevo: „insulam Baltiam“, kjer se je tudi jantar dobival).

(Konec prihodnjič.)

Šolske stvari.

Glasi izvedencev o ljudskih šolah.

Slavni kanonik gosp. Juri Grabrijan je o presesu, kako naj se uči v ljudskih šolah, ktereja smo v poslednjih „Novicah“ naznanili, med družimi na dalje rekel še te-le zlatavredne besede:

Avstrija naj vsikdar pomni, da je država raznoterih narodov, ki so si ji vseskozi zvesti stebri. Pamet tedaj zahteva, da se okrepča vsak narod, in ne slabi potem, da se mu jemlje, kar mu je Bog dal. Ponemčevanje v šoli, uradih in na pol že tudi v cerkvi je kriva pot, ki so jo nastopili nekdanj. In kaj je sad takega krivičnega postopanja? Razpor in nesloga med narodi, kateri bi imeli ko bratje v lepem edinstvu živeti. Je li to kak dobiček narodu, da, ker se ne more in noče nemški naučiti, se zavoljo tega nič ne nauči? Je li to slavno za državo, ako dela muteča iz naroda zato, ker mu skozi toliko let ni bilo dopuščeno, da bi bil njegov jezik obveljal v javnem življenji? Je li to hvale vredno, da se národna čut tako zatira, da Slovenec, ako ne govori nemški, ne velja za človeka z istimi pravicami in zmožnostmi kakor drugi?

Nemškutarji trobijo ali iz neumnosti ali iz hudo-bije, da kmetje in občine same zahtevajo nemško. To je deloma laž, deloma žalostna resnica. Laž je, ker nekteri bedasti kmetje, ki znajo revnih par nemških besed, s širocimi ustmi čenčajo, da vsa njih soseska to hoče! Resnica pa je to, da tudi pametni kmetje

*) Obče imé za jantar je Keltom in Germanom: ambra, amber, ambyr, gotovo iztočna beseda. Pis.

iz skušnje vejo, da brez znanja nemškega jezika se jim na domači zemlji trda godí, ako v kancelijah vlada njim tuji, nemški jezik. Le sila priganja take očete, da želijo nemščine za svoje otroke. Učite ga v maternem jeziku, česar potrebuje, — dopisujte mu iz kancelij v njegovem jeziku, pa tudi slovenski kmet ne bode hrepel po tujem jeziku, kakor nemški, talijanski, francoski kmet ne. Nemška sosesčina kranjske dežele je neumna čenčarija! Med 100 kranjskimi kmetje jih je 99, kateri ne potrebujejo ne ene nemške besede za barantijo svojo. Če pa je Slovenec potrebuje, ne skrbite za-nj, da bi se je ne naučil, ako mu je je res treba! Slovenec ima bistro glavo in se, kadar je odraščan, nauči tujih jezikov na kope.

Čemu tedaj v ljudski šoli otroka mučiti s tujim jezikom? Ako je šola ljudska šola, to je, šola za ljudstvo, naj se ondi podučuje ljudstvo v svojem jeziku! — Ali bi morebiti Avstrija se razrušila, ako bi tudi v kranjskih gimnazijah deželni jezik, to je, slovenski jezik, učni jezik bil? Ali se je Avstrija razrušila, ker se na Laškem uči laški, na Magjarskem magjarski, na Hrvaškem hrvaški?

Národopisne stvari.

O nekterih notranjskih ljudskih imenih.

Na odgovor g. Bilčev o tej reči, ali Sekusi se vjemajo s Čiči, Subokrini z Brkini, Katali s Slavinci, Menokaleni s Komenci, bodi si nekoliko pojasnila. Črke **s**, **k**, **c**, so si sorodne in po takem Sekus in Čič nista toliko narazen; ravno tako ne Katal in Slavinec, ker se je poslednje ime ptujcu lahko glasil Stlavinec, kakor so nekteri Grki pisali Stlavani namesti Slavani. Če Bistričani pravijo Brćini, pa Pivčani vsi govorijo Brkini, in od Postojne dalje se ne samo Košanci, temuč že celó Št. Peterci in Trnjani zovejo Brkini. Taka ljudska imena nimajo povsod enacega obsega; trdi Gorenci krog Bleda štejejo Cerkljane, Mengušane za Poljance, ne za Gorence; trdi Dolenci pa že Posavce pri Krsnicah proti Litli kličejo za Gorence. Menokaleni (ne Mero-kaleni) pa kažejo glasove v imenu Komen samo predstavljene. H koncu Idrija, ako se meni mesto, res je bolj nova, pa spodnja Idrija in pa Idrija pri Bači ste obé veliko stareji. — Vendar prejšnji moj sestavek ni bil kakor celó izgotovljena reč spisan, temuč drugim le v prevdarek postavljen, pa menim, da še ostaja vreden prevdarka. Da ga je gosp. Bilc v resen prevdarek vzel, mi je drago; tako se temne reči razjasnujejo čedalje bolj.

Hicinger.

Slovstvene stvari.

Tretja seja Matičinega odbora 7. junija 1866.

Tretjo sejo Matičinega odbora je vodil g. prvosednik dr. L. Toman vpričo 12 ljubljanskih in 2 vnanjih gospodov odbornikov in vpričo c. kr. vladnega poročnika g. deželnega svetovavca J. Rotha.

Najpred prebere g. Marn zapisnik druge seje, ki se potrdi; potem poroča tajnik g. Lésar o važnejših stvaréh, zlasti tistih, o katerih ima biti še posebej danes posvetovanje, in knjižničar gosp. J. Vavrú o knjižnici in nekterih darovih, ki so Matici došli. Iz tajnikovega poročila je odbor spoznal, da sta prvosednik in tajnik poverjeniška pisma poslala vsem gospodom dekanom slovenskih dekanij tudi na Štajarsko, Koroško, Goriško in Tržaško, kateri so vsi prevzeli to opravilo razun treh, pa tudi izmed teh treh sta dva nasvetovala

namestnika, le eden se je naravnost odpovedal. Odbor je odobril Matici koristno ravnanje ter gg. prvosedniku in tajniku izrekel za to svojo pohvalo.

Na to se je pričelo razgovarjanje o Matičinih knjigah za l. 1865. „Zgodovine Slovencev“, katero je po g. Trdinovem rokopisu razun v to izvoljenih odbornikov blagovolil pregledati, nekoliko pomnožiti in vrediti gosp. prof. Bradaška, je tiskana 8. pôla v tiskarnici Egerčini, ktera je po najnižji ceni tisk bila prevzela. Odbor sklène, da se gosp. profesorju za njegov trud dá zahvalnica v imenu Matičinega odbora, in na vprašanje: kdo naj to knjigo prodaja in po kateri ceni? se izroči določitev te reči predsedništvu in tajništvu. — Druga knjiga je Erbenov „Zemljepis koroške in kranjske dežele“, ki ga je za Matico poslovenil g. Rebec. Po želji zadnje odboro ve se je g. odbornik Cigale pregledal prevod in dovršil zlasti imenstvo, ter poslal v Ljubljano prvi del — Koroško — 14. maja, drugi del pa — Kranjsko — 5. junija; po nasvetu tajništva odbor sklène, naj se tiskanje te knjige izroči g. Blazniku, da se pospeši kolikor mogoče; vrh tega določi, naj se posebna zahvala izreče g. Cigaletu; predsedništvu s tajništvom pa se prepusti, da ugane, kdo in po čim naj prodaja pozneje to Matičino knjigo. — Tretja knjiga za leto 1865 ima po sklepu poslednjega Matičinega odbora biti „Letno sporočilo.“ Tajništvo pové, da je to dovršeno in se nekaj že tiska, in kaj bode obsegalo, namreč: Poročilo o Matičinem delovanji 1. in 2. leta, o knjižnici, imenik družnikov, račun za leto 1865 in proračun za leto 1866, vabilo k občnemu zboru in dnevni red za-nj, in naznanilo, kateri odborniki stopijo po žrebu današnjem iz odbora, in sklène se, da se z zgodovino „Slovenskega naroda“ razpošlje pred občnim zborom, ki ga po Matičinih pravilih, da se obhaja v poletinskih mescih, naj določi predsedništvo.

Za tem bere blagajnik gosp. dr. Zupanec račun za leto 1865. in pogojni proračun za leto 1865., ter naznani, da ima Matica zdaj premoženja 23.311 gold. 65 kr., in da to leto sme potrošiti 1378 gold. 45 kr.

V imenu pregledovavcev Matičine blagajnice pové g. Iv. Vilhar, da sta jo ključarja enekrat pregledovala ter našla vse v redu.

Za pregledovavce gosp. Tušekovega rokopisa: „Štirje letni časi“ po Rossmässlerji so se po gosp. Costovem nasvetu izvolili gg. dr. Bleiweis, dr. Pogachar in dr. Vošnjak, in ravno tako za pregledovavce slovenskega rokopisa: „Vrtiček samotnih cvetic ranjcega Matevža Hladnika (v Gorici) ž njgovim življenjepisom“ gg. dr. Toman, Svetec in Lésar.

Vsled Matičinih pravil stopijo iz odbora naslednji po žrebu določeni gospodje: profesor J. Vavrú, Fid. Terpinec, Anton baron Zois in dr. J. Bleiweis; izmed vnanjih pa: L. Svetec, J. grof Barbo, dr. J. Ulaga, J. Gorjup, A. Winkler in A. Janežič.

Nasvet, ki ga je dal g. dr. Ulaga: „Naj Matica prične izdajati šolske knjige“ — reši odbor tako, da bode Matica po dosedanjih pravilih rada sprejemala šolske knjige bodi si za ljudske, glavne ali zlasti za srednje šole — in da bi bilo želeti, naj ji izvedeni profesorji in učitelji znamenjajo nektère, ki bi bile posebno dobre v ta namen, in naj se ji oglasijo gospodje, kateri hočejo to ali uno posloveniti. Pri tej priliki bere gosp. dr. Bleiweis nektera voščila, ki mu jih je z ozirom na omenjeni razgovor o izdaji šolskih knjig v posebnem spisu poslal preč. gosp. dekan P. Hicinger, in ktere vsled očitno razodete želje Matičinega odbora v tem sporočilu priobčimo. Pismo se glasi tako-le: